

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Китанова, Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН за материалите, представени от Йоанна Христова Кирилова за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност **доцент** в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“

Със заповед на директора на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН № РД 09.23. от 01.07.2019 г. въз основа на решение на НС на ИБЕ, протокол № 16/20.06. 2019 съм определена за член на жури по конкурс за заемане на академичната длъжност **доцент** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление Филология 2.1., научна специалност Български език за нуждите на Секция етнолингвистика при ИБЕ, обявен в ДВ, бр. 36/03.05.2019 г.

В конкурса като единствен кандидат участва гл. ас. д-р Йоанна Христова Кирилова от Секцията за етнолингвистика, при Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“. Представеният от кандидатката комплект материали е в пълно съответствие с Правилника на ИБЕ за развитие на академичния състав и включва всички необходими документи. Процедурата отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав.

Справка с представените материали показват, че кандидатката покрива напълно наукометричните показатели, необходими за участието ѝ в конкурса.

Йоанна Кирилова е завършила българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ 1995, образователна степен магистър. Била е редовна докторантка в Секцията за етнолингвистика и ономастика. Дисертацията си „Пастирската терминология в Софийско (с. Искрец)“ защитава през 2003 г. под ръководството на проф. д.ф.н. Благой Шклифов. След защитата е работила като проучвател в Секцията за българска диалектология и лингвистична география и в Секцията за етноингвистика, а след това н. с. II степен и н. с. I степен в Секцията за етнолингвистика. В момента е на длъжност „главен асистент“ в същата Секция. Научноизследователската дейност на кандидатката е в областта на етнолингвистиката, когнитивистиката и лингвокултурологията. Особен интерес тя проявява към образния компонент при изследване на концептите – различните видове метафори.

В конкурса Йоанна Кирилова участва с две самостоятелни монографии и с още 30 научни публикации. Едната монография *Пастирската терминология в Софийско*. Велико

Търново, „Знак'94“, 2011, 274 с. ISBN 978-954-8305-08 е издадена по докторската ѝ дисертация и не се рецензира.

В конкурса Йоанна Кирилова участва с хабилитационен труд *Представата за ума в българската езикова картина за света*. София, „ДиоМира“, 2017, 201 с. ISBN 978-954-2977-39-1. Той е задълбочено цялостно изследване на концепта ум в българската езикова картина на света. Структуриран е в пет глави и Заключение. Представена е и сериозна библиография. Анализирани са всички страни на посочения концепт. Авторката приема, че структурата на концепта се състои от три основни съставни части – понятийна, образна и част на значението. Според мене има и една друга част – оценъчната. В Увода е направен преглед на теоретичните постановки и е изяснена терминологията. Йоанна Кирилова започва с парадигматичните релации на концепта, за да изведе неговите дефиниционни признаци. Синтагматичните са разгледани в текстовете на Тихонравовия дамаскин и в пословиците.

В уводната част е направен подробен и широкообхватен преглед на теоретичните постановки, отнасящи се до основната терминологична единица на изследването. В глава Първа *Концептуални признаци на ума по данни от лексикографски източници* на базата на дефиниционен анализ на значенията на ключовата дума, на нейни синоними и антоними се извеждат определени признаци на концепта. Това са т. нар. от авторката *дефиниционни признаци*, които са обект на съпоставка в монографията, тъй като изследването на българската картина на света се базира на различни периоди (Тихонравовия дамаскин и паремиите). Разгледани са и други концепти, свързани с ума. Авторката ги включва в определени бинарни потивопоставяния, а също анализира и някои джендърни аспекти на ума в пословиците. Интерес представлява Трета глава *Метафори за ума*. Авторката извежда метафорични модели на когнитивните метафори за ума в Тихонравовия дамаскин и в паремиологичната картина на света. Направени са интересни сравнения на метафорите за ума и тези за сърцето. Резултатите са обобщени в таблици, което великолепно ги представя. Когнитивните модели, характеризиращи релациите ‘ум – човек’ са представени като антропоморфни признаци. Те също са показани в диахрония и в съпоставка с признаците на *сърцето* в паремиите. Резултатите отново са систематизирани в таблица. Таблиците са важен фрагмент от изследването, тъй като те нагледно представят динамиката на концепта ум. Тази динамика е продължена в Пета глава, в която се представят и резултати от Българския асоциативен речник.

В Заключението са представени изводи, разкриващи аксиологическата стойност на ума. Авторката приема, че умът е развиващ се концепт на основа на факта, че се наблюдават както изчезнали, така и новопоявили се метафори. Мисля, че тук е по-добре да се каже „променящ се концепт“. В края е приложен азбучен показалец на ексцерпираниите от Кирилова 530 паремии.

Хабилитационният труд кандидатката е сериозен, задълбочен и интересен. Можем уверено да приемем, че е принос в българските изследвания по етнолингвистика и лингвокултурология.

В другите си научни публикации Кирилова се занимава с осмислянето на понятията **концепт** и **езикова картина на света**. Работите се свързват с определени концепти – **ум, сърце, душа**. В тези работи тя търси стереотипното в поведението и мисленето на носителя на традиционната българска култура (статии под № 1, 5, 6, 9, 7, 20, 22, 24). В посочените статии се правят изводи, които осветляват етноспецифичното в българския манталитет, въпреки че тя не го е нарекла така. Задълбоченото изследване на всеки концепт за определен език и култура е винаги е приносно.

Похвално е, че Кирилова се опитва да разработи собствено виждане за концепта, като се опира на богатата руска и полска литература (статия №13). В почти всички работи на западноевропейските автори концептът се приравнява на понятието. Кирилова прилага определена методология, разработена най-вече от Лейкхъф и Джонсън в книгата им „Метафорите, с които живеем“ в статии № 1, 7, 8, 10, 15, 17, 19, 20, 25, 27. Разбира се прилагането на определена методология при изследването на всеки език дава възможност за нейното творческо осмисляне, на което сме и свидетели в представените за конкурса работи. Кандидатката обогатява своите разработки с допълнителни подходи при изследване на метафоричните модели на когнитивните метафори, чрез които носителят на традиционна култура се опитва да персонифицира определени абстрактни същности, свързани с качества на самия човек (статии № 1, 17, 20).

Определено приемам, че е приносно в статиите прилагането при категоризирането на когнитивните метафори, анализи, свързани с граматичната категория „начин на глаголно действие“ (статии № 1, 7, 8, 10, 18, 25), а също и с определянето на различните семантичните роли на подлога като част от прагматиката (статии № 1, 8, 10, 15).

Интересни са характеристиките на мъжа и жената в българските пословици. Авторката обяснява причините за асиметрията, която се наблюдава и която се крие в манталитета на традиционния българин (статии № 1, 5, 28, 24, 32).

Приемам като положителен момента, че в публикациите се търси динамиката на определени концепти като **ум, сърце, приятел**, които са разгледани в текстове с различна хронология. Това дава възможност да се проследи разликата в оценките и самата смяна на тези оценки в различните епохи (статии № 1, 15, 18, 22). Използването на текст като Тихонравовия дамаскин е едно от новите направления, по които работят колеги – т. нар. историческа лингвокултурология и което успешно се развива в последните години в Секцията за етнолингвистика и Секцията за история на българския език (статии № 22, 25, 26, 27).

Работите на Кирилова са интересни и с факта, че тя не разглежда само отделни концепти, но търси и връзката между тях в своите текстове – между сърцето и ума, между щастието и нещастieto, между ума и речта и др. Така нейните разработки са свързани помежду си и дават възможност за разширяване на анализа и за траен интерес към определени проблеми (статии № 23, 29, 30, 32).

По принцип изследването на паремииите е сложно. Те дават възможност за различни подходи и интерпретации и аз се радвам, че авторката успява така добре да се справи с тази нелека задача.

Върху посочените публикации кандидатката е представила 32 цитирания.

Трябва да отбележа, че Йоанна Кирилова е участвала в 11 проекта на Секцията за етнолингвистика и на Институт за български език. Сред тях има международни проекти с Русия, Полша и Словакия и проекти с външно финансиране. Изключително успешно работи със студенти, които бяха на стаж в Института за български език. Работата ѝ по тези проекти се оценява положително. Бих искала да отбележа като ръководител на Секцията за етнолингвистика, че Йоанна Кирилова е колега, на когото може да се разчита.

От представените документи е видно, че тя е взела участие с доклади и презентации в 20 научни конференции.

Заклучение

В резултат от запознаването ми с представените от кандидатката материали, смятам, че тя напълно отговаря на националните стандарти както и на изискванията на Правилника на БАН и на Правилника на Института за български език за заемане на академичната длъжност **доцент**. Работите ѝ надвишават минималните изисквания, определени в Закона.

Убедено предлагам на уважаемото жури да гласува положително, а на Научния съвет на Института за български език да избере гл. ас. д-р Йоанна Кирилова на академичната длъжност **доцент** по професионално направление Филология 2.1., научна специалност Български език.

29.08.2019 г.

Подпис:

Мария Китанова